

Наукова книга на пострадянському просторі

Ефективність наукової співпраці визначається можливістю доступу до наукової інформації. Тисячі науковців, викладачів, студентів, які є користувачами наших бібліотек, щоденно стикаються з цією проблемою. У зв'язку з цим важко переоцінити роль видання різноманітної наукової літератури, більша частина якої випускається академічними видавництвами та установами. Це – монографії, наукові журнали, різноманітна довідкова та методична література, науково-популярні видання – все те, що задовольняє потреби сучасного споживача.

Нині інформація набула особливого значення. Вона без перебільшення є одним із найважливіших стратегічних ресурсів подальшого стабільного розвитку держави. З огляду на це, одним із головних завдань на сучасному етапі є сприяння широкому інформаційному обміну між державами. На пострадянському просторі випуск наукової, навчальної та науково-популярної літератури в умовах ринку, комерціалізації більшості видавництв різко скоротився. Поступово, і не останньою чергою завдяки діяльності академій наук, ситуація повільно змінюється на краще. Цілком очевидно, що проблема наукового книговидання та книгообміну у науковій сфері може бути вирішена лише на міждержавному рівні.

Цим та багатьом іншим актуальним питанням, пов'язаним з науковим книговиданням та книгорозповсюдженням, була присвячена друга сесія Ради з книговидання Міжнародної асоціації академій наук (МАН), яка відбулася 10–12 червня 2008 р. у Києві.

Слід зазначити, що ще у жовтні 1992 р. у рамках СНД було підписано угоду про співробітництво в галузі інформації, в якій наголошувалося на необхідності спільних дій у забезпеченні вільного поширення різноманітної інформації у країнах Співдружності.

З метою об'єднання зусиль академій наук у вирішенні важливих наукових проблем, збереження творчих зв'язків, що історично склалися, та розбудови нових взаємовідносин між ученими у 1993 р. було створено Міжнародну асоціацію академій наук як міжнародну неурядову організацію.

Згодом було підписано цілу низку правових документів,

зокрема: «Соглашение об обмене экономической информацией», «Соглашение об обмене правовой информацией», «Соглашение о межгосударственном обмене научно-технической информацией», «Соглашение о свободном доступе и порядке обмена научно-технической информацией», «Соглашение о сотрудничестве в области книгоиздания, книгораспространения и полиграфии» тощо.

Інформаційне забезпечення вчених є одним із основоположних факторів, які визначають продуктивність наукового пошуку, який неможливо реалізувати без всебічного розвитку міжнародних наукових і культурних контактів. А останні здебільшого ґрунтуються на книговидавничій діяльності і на міжнародному книгообміні. Саме з огляду на це Рада МАН 23 листопада 2005 р. прийняла постанову № 163 «О развитии сотрудничества в области книгоиздания и книгораспространения», а Рада Асоціації ухвалила організувати при ній Раду з книговидання.

Раду з книговидання було створено як орган, що об'єднує представників національних академій наук – членів МАН і організацій – асоційованих членів МАН: науково-видавничих рад, наукових установ, академічних видавництв, підприємств поліграфії і книгорозповсюдження, академічних і національних бібліотек, а також провідних університетів, які співпрацюють з академіями наук з випуску наукових видань.

Зважаючи на те, що головна роль у розповсюдженні знань та інформації належить бібліотекам, та з метою забезпечення сприятливих умов для їхньої взаємодії, безперешкодного надання і отримання документів було розроблено проект «Соглашения о льготных тарифах на библиотечные отправления в Системе межбиблиотечного абонементов государств – участников СНГ»; «Справочник центров межбиблиотечного абонементов и доставки документов», його електронну версію та низку інших документів.

Реалізація затверджених Радою МАН основних засад діяльності Ради з книговидання, спрямованих на розвиток культурної та наукової взаємодії академій наук, які входять до її складу, сприятиме покращанню умов наукового книговидання і книгообміну, захисту інтелектуальних прав академічних

установ і вчених, створенню єдиної інформаційної БД, збільшенню випуску спільних видань, активізації науково-дослідної діяльності, і як результат – розвитку книжкової справи і книжкової культури соціуму у цілому.

Наукове і науково-організаційне забезпечення діяльності Ради з книговидавання покладено на НВО «Видавництво «Наука» (до його структури входить робочий апарат Ради) і Науковий центр дослідження історії книжкової культури.

Рада з книговидавання спільно з Науковим центром дослідження історії книжкової культури видають міжнародний науково-практичний журнал «Научная книга» (виходить з 1998 р. 4 рази на рік). Слід зазначити, що з 2008 р. журнал значно розширює свої рамки: в ньому публікуватимуться не лише роботи науковців Росії, матеріали про наукове книговидавання, але й статті учених і спеціалістів із країн СНД, а також інших країн і організацій, які входять до МААН. По суті журнал виконуватиме ще й функції органу Ради з книговидавання при МААН.

Вже перші номери журналу за 2008 р. містять: офіційні матеріали зі створення Ради з книговидавання, прийняті нею заходи, рекомендації і постанови; привітання, які надійшли на адресу Другої міжнародної конференції «Научная книга на постсоветском пространстве» і Першої сесії Ради, яка відбулася у Москві у вересні 2007 р.; статтю про роботу Наукового центру дослідження історії книжкової культури РАН за перше п'ятиріччя його діяльності, а також доповідь президента МААН, академіка НАН України Б. Є. Патона на засіданні Ради МААН 25 жовтня 2007 р.

11–12 червня у Києві відбулася Друга сесія Ради з книговидавання, яка проходила під егідою МААН, РАН і за підтримки Виконкому СНД. На сесію прибули члени Ради, представники 20 держав.

З привітанням до учасників сесії звернувся президент Міжнародної асоціації академій наук, академік НАН України Б. Є. Патон.

У рамках сесії відбувся **російсько-український науковий форум «Книжкова культура. Особливості становлення та розвитку»**. Учасники форуму у своїх доповідях аналізували як теоретико-методологічні аспекти історії книжкової культури, так і розвиток книжкової справи за останні роки в Росії і Україні. Порухувалися фундаментальні проблеми книговидавництва, бібліотекознавства, бібліографії та книжкової справи, розглядалися перспективи їхнього розвитку з урахуванням формування «електронної епохи». За матеріалами, представленими авторами доповідей, підготовлено збірники праць «Книжная культура. Особенности становления и развития»*, який відобразив погляди російських і українських учених на проблеми, характерні для становлення і розвитку книжкової культури в Росії і Україні в ретроспективі і на сучасному етапі.

Серед авторів збірника знані російські і українські фахівці: член-кореспондент РАН, генеральний директор НВО «Издательство «Наука», директор Наукового центру дослідження історії книжкової культури РАН **В. І. Васильєв**; д-р філол. наук, професор, заступник директора з наукової роботи Наукового центру дослідження історії книжкової культури **С. Г. Антонова**; д-р пед. наук, професор, директор Бібліотеки РАН **В. П. Леонов**; д-р пед. наук, професор **Ю. П. Мелентьєва**; д-р іст. наук, завідувач лабораторії книгознавства ДПНТБ СВ РАН **О. Л. Посадков**; чл.-кор. НАН України, директор Інституту рукопису НБУВ **Л. А. Дубровіна**; д-р іст. наук, професор, завідувач відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ **Г. І. Ковальчук**; д-р іст. наук, професор, завідувач відділу національної бібліографії НБУВ **В. Ю. Омельчук**; канд. іст. наук, с. н. с., директор Інституту бібліотекознавства НБУВ **О. В. Во-**

скобойнікова-Гузєва; канд. іст. наук, доцент, зав. відділу Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка **О. М. Колосовська**; заступник директора Музею книги і книгодрукування України **М. М. Гламазда** та інші. Редакційна колегія збірника акцентує увагу на необхідності удосконалення як теоретичних, так і практичних напрямів книжкової справи та наголошує, що попереду у нас дуже багато цікавої роботи і великий потенціал для продуктивної співпраці.

Друга сесія Ради з книговидавання вирішила низку організаційних питань, пов'язаних з діяльністю Ради, станом та шляхами удосконалення наукового книговидавання та книгорозповсюдження.

Велике засідання голова Ради з книговидавання при МААН, перший заступник голови Науково-видавничої ради РАН, член-кореспондент РАН **В. І. Васильєв** і член Бюро Ради з книговидавання при МААН, голова Науково-видавничої ради НАН України, академік НАН України **Я. С. Яцків**.

До програми сесії було включено виступи: **О. Ю. Моздакова**, виконавчого секретаря Ради з книговидавання при МААН, **Я. С. Яцківа**, академіка НАН України, голови Науково-видавничої ради НАН України, **М. Є. Кальонова**, д-ра техн. наук, професора, директора Бібліотеки з природничих наук РАН, **П. Г. Никитенка**, академіка НАН Білорусі, академіка-секретаря Відділення гуманітарних наук і мистецтв НАН Білорусі, **Ш. Г. Алішанлі**, канд. філол. наук, директора Редакційно-видавничого і поліграфічного центру «Елм» НАН Азербайджану, **Б. О. Мінбаєва**, начальника управління міжнародних зв'язків НАН Республіки Казахстан, **І. Р. Алексєєнка**, директора Науково-виробничого підприємства «Видавництво «Наукова думка» та інших.

Радою підготовлено пакет документів, серед яких проект Угоди про створення сприятливих умов для взаємного обміну друкованою продукцією та проект Декларації прав книги. Нині проекти цих документів перебувають на стадії узгодження.

У виступах учасників сесії та російсько-українського наукового форуму, документах, прийнятих у ході обговорення, зазначалося, що сьогодні, як ніколи раніше, необхідна консолідація зусиль фахівців книжкової справи для вирішення важливого завдання з формування ефективного інформаційного простору, повноцінного книгообміну і комплектування наукових бібліотек. Все це можливо зробити лише за умов розширення і поглиблення наших зв'язків у галузі наукового книговидавання і книгорозповсюдження.

Видавництво «Наука» та Науковий центр дослідження історії книжкової культури РАН подарували НБУВ книги, серед яких такі фундаментальні видання:

- *История славянского кирилловского книгопечатания XV– начала XVII вв.*
- Книга І. *Немировский Е. Л.* Возникновение славянского книгопечатания (М., 2003);
- Книга ІІІ. *Немировский Е. Л.* Начало книгопечатания в Валахии (М., 2008);
- *Бакун Д. Н.* Развитие библиографии исторических источников в России (М., 2006);
- *Динерштейн Е. А.* Российское книгоиздание (конец XVIII – XX в.) (М., 2004).

Голова Ради з книговидавання, головний редактор журналу «Научная книга» **В. І. Васильєв** запропонував четвертий номер часопису присвятити 90-річчю Національної академії наук України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і запросив усіх присутніх взяти участь у роботі міжнародної наукової конференції «Книжная культура: Опыт прошлого и проблемы современности», яка відбудеться 16–17 грудня 2008 р. у Москві.

* Книжная культура. Особенности становления и развития: Материалы Российско-украинского научного форума (Киев, 11 июня 2008 г.). – М.: Наука, 2008. – 81 с.